

## Perva odgoja otrokova.

(Spisal Jos. Ciperle.)

### 8.

Človek ima šest čutov: vid, sluh, voh, okus, tip in tako nazivani splošni čut. Da vidi, ima oči, da sliši, ušesi; za vohanje ima nos, za okušanje jezik, za tipanje ustni in perste; in da čuti, kožo in živce v nji. Oči, ušesi i. t. d. se imenujejo čutila.

Nekova poslovice veli, da je okó zercalo naše duše. In to po pravi. Nevoščljivci ti ne bode mogli zreti premo v obraz; celó otrok, ki si je v svesti kacega pregreška, poveša oči k tlam. Bister pogled oznanja bistrega duhá. Notranja radost se leskáče prelepo v jasnem pogledu. Kalne oči so vselej znak omračenega duha.

Kar smo tú povedali o očeh, to veljá, se vé, v ožjem pomeni o drugih čutilih. Čuti imajo vendar še drug važnejši pomèn. Česar ni videl, česar ni čul človek, tega tudi ne vé. Poglejmo gluhonémcevi! Ti so taki ljudje, ki so porojeni gluhi na svet. Slišali niso zatorej nikdar nobene besede, zato ne morejo dati od sebe tudi nikacega glasú. Človek, gluhi in slepi, nima tudi nikacega razuma, nikake pameti.

Ako hočemo n. pr. vedeti, kakóva je ta ali ona stvar, moramo si jo ogledati na tanko. Ako hočemo vedeti, kakóv glas ima ta ali ona pesen ali godba, moramo jo čuti na svoja ušesa i. t. d. Od vseh teh stvari se porájajo v naši duši podobe, ki so več ali menj enake onim stvarim, ki so vplivale na naša čutila. Bolj enake so, čim natančneje smo si jih ogledali. Te podobe imenujemo predstave. In te so podlaga dušnemu življenju, kakor jed in pijača telesnemu.

Zdaj nam je jasen pomen naših čutov in čutil. Najvažnejše je okó. Ono je sicer jako dobro zaščitenó, a vendar se pokvari prav z lahka. In zato je toliko kratkovidnih in slabovidnih ljudi, moških in — žal! tudi ženskih. Nič ni neprijetnejšega, nego li mlada ženska z naočnicami. A temu je krivo, da dan danes posnemljejo ženske v vsem moški spol. One nosijo uže moške klobuke, moške suknje, na kratko pristrižene lasé, one studirajo prav tiste modrosti in učenosti, kakor moški; in zato jim gre nositi tudi naočnice, kakor moškim. In sinovi in hčere teh kratkovidnih žensk bodo prave slepe miši! Najboljše zánje, ako se zarijejo po kertovo živí v zemljo.

Ljudje zdaj vse vedo in celó ženske so sila učene! One znajo, kakó se sučejo planetje vkrog solnca, od kod prihaja zvezdam svetlôba, kaj je luč, kaj svetlôba. Vendar tega ne vedó, od kod dobiva naša duša svojo luč, svojo svetlôbo. Oči so, ki jo razsvetlujejo, oči so pred vsem drugim, ki jej donašajo hrane. A kratkovidne oči ne. In za tega voljo

so današnje ženske také pusté, také merzle, také napísnene. One beró pač mnogo; in branje razvíja duhá, to je resnica. A knjige jim le še bolj sesvedrájo um. Molitevne in kuharske bukve naj jim bodo edini izvòr modrosti in učenosti.

Kaj nam je storiti, da ohranimo sebi in svojim otrokom zdrave oči? Varuj jih prahú, mraza, vročine in prežarke svetlôbe. To je glavno pravílo.

Zjutraj naj se ne umivajo oči s premerzlo vodó. V ta namen je dobro, ako se postavlja voda úže zvečer v sóbo, da se nekoliko ogreje.

Svariti imam stariše, naj ne tepó otrok po glavi. S tem se ne pokvari jo lahko samó oči, ampak tudi ušesa. Ako zasluži otrok, da ga tepeš: tépi ga po ónem deli telesa, katerega ne smeš imenovati v kaki naobraženi družbi. Ta del je tudi jako občuten, in ne pokvariš ga z lahka. Zaušnice vendar so bile úže pogostoma vzrok gluhosti; in če tudi ni oslepel še nikdo zaradi tega, vendar oči si je pokvaril.

Dalje je neka prav brezumna navada razšírjena v ljudstvu. Kakov znanec ali prijatelj se priplazi na tihem za herbet, ter ti od zadaj zatísne oči, in ti moraš vgibati, kdo ti jih je zatísnil. To je brezumna in za tvoje oči kvarna šala. Oči stiskati, praskati, sploh imeti preveč opraviti z njimi je brez pametno in kvarno.

Za oči je napósled strup, ako gledaš predolgo v solnce, v mesec, v ogenj, na sneg; tudi ne béri, ne piši in ne šivaj na solnci, niti ne v sómraki. (Sómrak - Zwiélicht.)

Oči se tudi izpridijo z naóčnicami. Nekdaj so nosili naóčnice samó profesorji in drugi učeni in modri možjé. Ti so bili častitljivi starčki, ki so vse življenje žertvovali učenostim. A prišla so nekatera v duhi uboga zijala, ki so hotela imeti tudi také učeno in častitljivo lice, kakor ti učenjaki. In šli so k naóčničarju, ter si kupili naóčnic, jih nateknili na nos, ter se šopirili z njimi, kakor sraka s pavjim perjem. Ljudje so jih s perva tudi gledali, čudom se jim čudili in jih častili, ter rekali: „Glejte, ta človek je jako učen, ker nosi naóčnike!“ — A pokvarili so si oči, ter so bili prisiljeni pozneje nositi naóčnice. Takó je še dan danes. Z okenčino se začenja in s slepóto končáva.

In ženske, ali niso te tudi „ženijalnejšé“, ako nosijo steklo na očeh?

Omenjal sem úže v prejšnjem poglavji, da se otrok pogostoma kóplji. A varujmo se, izmivati mu oči z isto vodo, s katero smo mu očedili njegovo teléсце. V tej vodi se je namreč posedla vsa nesnaga, ki se je deržala njegovega teléсca, in lahko je na takov način, da je pride kaj v oči. Tudi ne briši mu oči z isto otiračo, s katero si mu brisal druge ude. V to naj ti služi čista platnenfna ali góba.

O ušesih, nosi in jeziki veljá z nekaterimi izjemami vse to, kar sem povedal o očeh.

Vendar o tipi naj pogovorim nekoliko obširnejše. Tipamo namreč izlasti s persti in z ustnicami. Zató je prvi uvét za razvoj temu čutu pogosto umivanje omenjanih organov. Žalostna resnica je, da se prav ta čut najbolj in malo ne povsod zanemarja. A vendar je tako važen. Po noči in v temoti nam je on edini kažipot, edini vodnik. Kaj nam je zatorej storiti? Razvijajmo ga uže v prvi mladosti. Začenjajmo ž njim pri otroki, ki ima stoperv tri leta. Se vé, tip se ne razvija pre-naglo, treba je časa, treba je poterpljenja.

Polóži pred otroka razna terda trupla: les, železo, kamenje i. t. d. Naj potiplje večkrat te snovi, naj jih stiska, naj jih skuša razdrobiti. Ne bode šló. Njegova moč je preslaba, snovi so preterdé.

Zavij otroku omenjana trupla v ruto. Naj skuša sedaj določevati s tipanjem, kje je železo, kje les, kje kamen. S prva se utegne motiti. A treba je časa, treba poterpljenja, in skóro bode se privadil izverstno določevati stvari, ki so zavite v še tako debelo ruto. In čim natančnejše ti pové, kaj je to, kar je otipal sedaj, tem bolj je razvit njegov tip.

Pozneje mu daj v roko mehkejša trupla: vosek, volno, kruh i. t. d. Tudi to naj potiplje večkrat. Zavij te snovi spet ruto \*), in spet naj ti določéva kje je to ali ono. Ko se je temu privadil, zavij mu nekatere mehke in terde snovi v ruto, in spet naj ti določi, kaj je to, kar je otipal, kaj ono \*\*).

Marsikdo poreče: to je preveč za otroka, ki je jedva dorastel tretje leto. Jaz odgovarjam: ako je triletnemu otroku to težavno, je šestletnemu kar nemóžno. Čim mlajši je otrok, tem mehkejšo, tem občutnejšo kožo ima na telesi, in zatorej tudi na perstih. Tedaj je čas, vzgajati in razvijati ta čut; ko se koža terdi in je menj občutna, takrat prepozno.

Toliko o tipi. Pameten vzgojitelj bode vedel, ali mu je razširjati te vaje, ali jih kerčiti.

Ali pomniti je treba najprej: Treba je časa v to, treba je poterpljenja. Prehiteti se ne da nič.

(Dalje prih.)

## Zabava in pouk.

*Škriljasto kamenje, pervina zemeljske skorije.*

Je-li zemlja ohranila kaj sledu velikanske pretvorbe, ko se je voda zbiral na nji? Se-li nahajajo znamenja, ki dokazujejo, da se je to godilo?

Imamo obilo sledu in znamenj orjaške pretvorbe; pred nami leže mogočne škriljaste gore, iz katerih se bere zgodovina zemlje naše.

Kdor je videl kako kapljico na razbeljenem kamnji plešečo, ko se napihuje in v soparo spremeni, opazil je tudi berž ko ne, da je razperšena

\*) Umeje se, da imajo ineti te snovi vse enako velikost.

\*\*) Dalje je treba paziti, da otrok ne vidi, kaj si zavil v ruto.